

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО
ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА І ПРАВООХОРОННОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття рівня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент IV курсу 12-4813 групи
Спеціальності:
293 «Міжнародне право»
Освітньо-професійної програми
«Міжнародне право»

Квятковський Богдан Костянтинович

Керівник: к.ю.н., доц. **Гладенко О. М.**

Рецензент: заступник декана
Херсонського факультету ОДУВС,
д.ю.н., проф. **Галуцько В. М.**

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретично-правові основи міжнародно-правового регулювання поколінь прав людини.....	5
1.1. Стан дослідження поколінь прав людини.....	5
1.2. Історичні передумови становлення та формування поколінь прав людини.....	8
1.3. Покоління прав людини.....	10
РОЗДІЛ 2. Міжнародний механізм закріплення та захисту поколінь прав людини.....	16
2.1. Міжнародна система регулювання поколінь прав людини.....	16
2.2. Регіональні системи захисту прав людини.....	19
ВИСНОВКИ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні міжнародні відносини досягли того рівня, свого розвитку коли людина, її життя, честь та гідність, безпека та недоторканість являються найвищою цінністю. Саме права людини визначають її правову сутність, яка виявляється у правовідносинах з іншими суб'єктами приватного та публічного права, формують її правосуб'єктність (в т.ч. і міжнародної правосуб'єктності фізичної особи).

Історія розвитку прав людини має певні складові етапи які прийнято розглядати в тому числі і через призму поколінь прав людини та формування, дотримання, реалізації і захисту їх у міжнародному праві.

Питання вивчення поколінь прав людини у міжнародній системі має особливе значення, оскільки міжнародний механізм здебільшого визначає специфіку формування та розвитку національного механізму прав людини. Зокрема, дослідженню проблемних питань у цій сфері свої праці присвятили такі науковці, як: М. Антонович, В.Г.Данільцева, І.Іванків, Ю.В.Кириченко, В.В.Кожан, О.М.Країнський, В.М.Лисик, М.Новіцки, Н.П.Павлик, Ю.С.Разметаєва, М.П. Тиріна та інші.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Кваліфікаційну роботу виконано в контексті тематики науково-дослідної роботи кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності факультету бізнесу і права ХДУ «Проблеми правової теорії інтеграційних процесів: міжнародний та національний вимір» (номер державної реєстрації № 0118U001552).

Метою дослідження полягає в комплексному аналізі місця покоління прав людини у міжнародному праві.

На підставі мети було поставлено та вирішено наступні завдання:

- проаналізувати стан дослідження поколінь прав людини;
- охарактеризувати історичні передумови становлення та формування поколінь прав людини;
- розкрити поняття та особливості покоління прав людини;
- охарактеризувати міжнародну систему регулювання поколінь прав людини;
- висвітлити особливості регіональних систем захисту прав людини.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини в сфері міжнародно-правового врегулювання прав людини

Предметом дослідження виступають покоління прав людини в міжнародному праві.

Методи дослідження. Основою дослідження стали принцип об'єктивності, єдність логічного та історичного методу дослідження, а також філософсько-світоглядні, спеціально-наукові та загальнонаукові методи (аналогія, порівняння, аналіз, синтез, історико-правовий, формально-логічний та інші).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОКОЛІНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ

1.1. Стан дослідження поколінь прав людини

Визначення сучасного стану дослідження проблем міжнародно-правового регулювання поколінь прав людини потребує детального аналізу та вивчення наукових досягнень в даній сфері.

Результати дослідження міжнародно-правового регулювання прав людини, які висвітлено у тезах, наукових та публіцистичних статтях, монографіях, кандидатських та докторських дисертаціях дає змогу визначити що покоління прав людини вивчається у таких сферах науки, як:

- право (в т.ч. і міжнародне право);
- соціологія;
- політологія;
- державне управління;
- психологія;
- історія;
- філософія та інші.

Перелік питань які досліджуються в сфері становлення та розвитку поколінь прав людини було визначено шляхом дослідження текстів вказаних наукових джерел, змісту їх основних досягнень відповідно до відкритих інформаційних баз, в т.ч. і Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського.

Всі дослідження можна систематизувати за такими критеріями, як: предмет і об'єкт дослідження, елементами новизни в даній сфері, періодами опублікування тощо.

Використовуючи підходи до групування напрямів дослідження прав людини у міжнародному праві ми можемо визначити питання, які найчастіше досліджуються у даній сфері:

1. Історичні умови формування поколінь прав людини у міжнародному праві.
2. Загальнотеоретичні основи формування поколінь прав людини у міжнародному праві.
3. Види та групи формування поколінь прав людини у міжнародному праві.
4. Нормативно-правове регулювання прав людини на міжнародному та національному рівнях.
5. Суб'єкти-носії прав людини.
6. Механізм реалізації прав людини на міжнародному (в т.ч. і регіональні міжнародні системи) та національному рівні.
7. Проблемні питання поколінь прав людини.

Наприклад, аналіз наукових праць дозволяє визначити що стало предметом дослідження окремих із них.

У навчальному посібнику «Доктрина та практика захисту прав людини» (2018 р.) Ю.С. Разметаєва розкриває питання:

- теоретичні засади прав людини (історичні умови становлення та розвитку прав людини, доктрина захисту прав людини);
- універсальний каталог поколінь прав людини;
- європейська доктрина, стандарти захисту прав людини;
- Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- діяльність Європейського суду з прав людини;
- система зобов'язань в сфері поколінь прав людини;
- національна система прав людини тощо [21].

Дисертація І. Іванків «Права людства: стан та перспективи їх забезпечення» (2019 р.) присвячена дослідженню класифікації прав

людини, виділенню окрему групу прав людства (право на мир, право на сталий розвиток, право на безпечне довкілля) та розкриттю механізму їх захисту [4].

У своєму дисертаційному дослідженні «Особисті права та свободи людини: загальнотеоретичне дослідження» (2016 р.) В.В. Кожан системно вивчає питання історії становлення особистих прав людини, їх поняття та класифікацію, детально розкриває право на життя, людську гідність, свободу та особисту недоторканість.

Дисертаційне дослідження Ю.В. Кириченко «Конституційно-правове регулювання прав людини в Україні в контексті гармонізації з законодавством європейських держав» (2016 р.) присвячене розгляду наступних питань:

- теоретичні аспекти класифікації прав людини;
- гармонізація національного регулювання прав та свобод до законодавства ЄС [5].

Отже, здійснене нами дослідження наукових праць у сфері міжнародно-правового регулювання поколінь прав людини свідчить про те, що дослідження поколінь прав людини у міжнародному праві має різноманітну тематику, оскільки сама тема формування та розвитку прав людини дуже складна, багатоаспектна та суспільно значуща, відкрита до інтеграції нових суспільно-правових, економічних надбань міжнародного суспільства в цілому та демократичних, правових систем зокрема.

Тому вважаємо, що дослідження міжнародно-правового інституту поколінь прав людини потребує подальшого розвитку, детального обґрунтування та дослідження.

1.2. Історичні передумови становлення та формування поколінь прав людини

Історичний розвиток правових джерел починаючи від стародавніх часів до новітнього часу закріплюють права людини з подальшим їх розширенням, ускладненням та розвитком.

Враховуючи обмежений обсяг кваліфікаційної роботи розглянемо тезисно історичні передумови становлення та формування поколінь прав людини:

1. 2 тис. до н.е.:

1) Закони Хаммурапі закріплювали принципи справедливого правління, підтримки слабших, сприяння просвітництву та благополуччю народу;

2) розпорядження давньоєгипетського фараона щодо дотримання законів та звичаїв у випадку звернення прохачів.

2. 5 ст. до н.е.:

1) Хартія Кіра закріплювала права на безпеку, свободу пересування, окремі економічні та соціальні права жителів Персії;

2) вчення Конфуція заложило основні підходи до розуміння прав людей [2].

3. Стародавня Греція та Стародавній Рим – права людини закріплюються у відповідності до статусу громадянина-власника, який визначав перелік таких прав та систему їх гарантій [21, с. 21-22].

4. 8 ст. н.е. – листи Імам Алі Ібн Аль Хуссеїна та Епістола – було визначено понад 50 видів прав людини та здійснено їх систематизацію.

5. 13 ст. н.е.:

1) Хартія ду Манде систематизувала усні традиції народів Африки, в т.ч. і з питань прав людини;

2) філософія Убунту враховуючи підходи до гостинності, поваги до членів родини, племені і суспільства тощо, формує основний тезис «Людина є людиною через інших людей» [7];

3) в Англії прийнято Велику Хартію вольностей, які підкорювався сам англійський король та яка закріплювала і захищала «права і вольності аристократів».

6. 17 ст. н.е.:

1) в Англії прийнято Біль про права, який закріпив статус англійського Парламенту та обмежив королівську владу;

2) Хьюг де Грут у своїй праці «Про закони війни і миру» визначив поняття «натуральне право», яке покликане було зробити універсальним право всіх держав та націй в незалежності від їх національних традицій;

3) Дж.Локк, Ж.-Ж. Руссо, Т. Гоббс розвинули теорію природних прав людини, які їй належать по праву народження [2], закон який суперечить таким природним правам є проявом свавілля, основою забезпечення прав людини є суспільних договір, виникає розуміння верховенства права та справедливості [21, с. 22].

7. 18 ст. н.е.:

1) проголошення Декларації Незалежності Сполучених Штатів (1776 р.) в якій закріпили природні права (свобода слова, недоторканість життя, рівність перед законом, свобода віросповідання, захист прав тощо);

2) Французька Декларація Прав людини і громадянина (1789 р.) закріпила права власності, свободу, право на протидію гнобленню тощо.

8. 19 ст.-початок 20 ст. н.е. характеризується активною протидією рабству, кріпосництву, дитячій праці тощо. Зокрема, було:

- прийнято Паризький договір про співпрацю з метою припинення работоргівлі (1814 р.), Акт проти рабства (1890 р.), Міжнародну Конвенцію Рабства (1926 р.);

- створено Міжнародну організацію праці (МОП) Лігу Націй (1919 р.) [7].

9. 20 ст. після II Світової війни – прийняття найважливішого міжнародного нормативно-правового акту в сфері захисту прав людини – Загальної декларації прав людини (1948 р.).

1.3. Покоління прав людини

Дослідження покоління прав людини можливе за попередні визначенням дефініції «права людини».

На думку Ю.С. Разметаєвої «права людини – одне з найважливіших понять у праві, суспільна цінність і одночасно велике надбання й винахід людства. Це також поняття, що використовується як для позначення конкретного переліку законодавчих положень або міжнародних стандартів, так і для визначення статусу конкретного індивіда в суспільстві» [21, с. 21].

Н.П. Павлик вважає, що «права людини (human rights) – це універсальні фундаментальні засади взаємодії людини та держави; цінності, які більшість не має права порушувати по відношенню до меншості; інструменти обмеження волі більшості (або влади) у демократичному суспільстві по відношенню до меншин; юридичні зобов'язання, покладені в основу етичних норм» [20, с. 26].

Отже, права людини виражають формальну міру свободи і відповідальність фізичної особи, яка не залежить від дискримінаційних ознак (раси, статті, кольору шкіри, релігійних, політичних та інших переконань).

Права людини характеризуються наступним:

- універсальність – приналежність абсолютно всім людям;

- безвідмовний характер – не можна відмовитися та передати, примусово позбавити поза законом;

- рівність прав усіх людей (перед законом та одини одним, заборона дискримінації, рівність соціальних груп) [20, с. 26].

Слід відрізнити поняття «права людини» (позитивне право) та «свободи людини» (негативне право), оскільки по-різному визначаються ступінь втручання держави та система гарантій для кожного із правових інститутів. Існують різні підходи до розуміння природи прав людини, зокрема, на думку М.Новицьки права людини мають наступну природу:

- 1) прав людини належать їй по праву народження;
- 2) права людини – це результат суспільного договору між державою та людьми;
- 3) права людини даровані людині державою [19].

Також, теорія та практика прав людини розрізняє поняття «права людини» та «права громадянина» оскільки права людини не мають природу колективного права та формують цінності «що знаходяться над політичними інтересами й колективними вигодами, ставлячи в центр функціонування людську гідність» [20, с. 28].

Всі права людини, які визнанні у міжнародному праві забезпечують такі сфери життя людини, як:

- особиста;
- соціальна;
- культурна;
- економічна;
- політична.

Права людини мають певні покоління – етапи їх формування та правового регулювання на міжнародному та національному рівні.

Покоління прав людини:

I покоління прав людини (XVII-XVIII ст., період буржуазних революцій Нового та Старого Світу) – особисті та політичні права

людини. Перше покоління прав людини виступає основою формування подальшої системи даних прав, є невідчужуваним та не підлягає обмеженню, включає в себе право на свободу, право на життя, право на особисту недоторканість, право на свободу думки та інші.

I покоління прав людини закріплено у наступних міжнародно-правових актах:

- Велика хартія вольностей (1215 р.);
- Петиція про права (1628 р.);
- Habeas Corpus Act (1679 р.);
- Білль про права (1689);
- Декларація прав Вірджинії (1776);
- Декларація незалежності США (1776), Конституція США (1787);
- Білль про права (США, 1791 р.);
- Декларація прав людини і громадянина (1789 р.) [24];
- Загальна декларація прав людини (1948 р.) та інші.

Наприклад, ст. 1 Загальної декларація прав людини визначає, що «все люди рождаються свободними и равными в своем достоинстве и правах. Они наделены разумом и совестью и должны поступать в отношении друг друга в духе братства» [3].

II покоління прав людини

До II покоління прав людини (XIX ст., період після соціальних революцій) відносяться права в соціальній, культурній та економічній сфері життя людини.

Наприклад:

- право на відпочинок;
- право на працю;
- право на медичну допомогу;
- право на соціальну допомогу;
- право на захист дитинства та материнства тощо.

II покоління прав людини закріплено у наступних міжнародно-правових актах:

- Загальній декларації прав людини (1948 р.);
- Конституції окремих держав (США, Італія, Мексика);
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.).

Наприклад, ст. 22 Загальної декларації прав людини визначає «Каждый человек, как член общества, имеет право на социальное обеспечение и на осуществление необходимых для поддержания его достоинства и для свободного развития его личности прав в экономической, социальной и культурной областях через посредство национальных усилий и международного сотрудничества и в соответствии со структурой и ресурсами каждого государства» [3].

III покоління прав людини

Передумовою формування III покоління прав людини (кінець XIX - XX ст., антиколоніальної боротьби народів Африки, Азії, Латинської Америки) стали процеси пов'язані з II Світовою війною та післявоєнним періодом.

До III покоління прав людини відносяться т.з. солідарні (колективні) права людства:

- право асоціацій;
- право спільностей;
- право націй;
- право народів;
- право людей тощо.

До прав III покоління відносяться право на мир, самовизначення народів, право на безпеку, економічний та соціальний розвиток людства тощо [2].

IV покоління прав людини

Передумовою становлення та розвитку IV покоління прав людини стали наступні глобальні проблеми:

- космічна соціалізація людства;
- виживання людства (біоетика);
- збереження людської цивілізації [2, с. 49];
- проведення незаконних, жорстоких, нелюдських експериментів над людьми понад їх волі (наприклад, експерименти в Німеччині та Японії під час панування в цих державах нацистського режиму).

До IV покоління прав людини (XXI ст.) відносяться наступні права:

- право клонування;
- трансплантація органів;
- зміна статі;
- одностатеві шлюби;
- свідома бездітність (childfree);
- право на доступ до Internet;
- приватне життя без втручання держави;
- право на аборт;
- право на самогубство та евтаназію (право на смерть) та інші.

Окремо слід зазначити, що дане покоління прав людини захищає людину від експериментів в сфері генетичної спадковості людини, забезпечують право на ядерну безпеку, інформаційні права тощо. Дане покоління прав людини пов'язано з біоетикою, біотехнологіями та біоінженерією.

Наукова теорія та практика прав четвертого покоління містить суперечливі підходи до розуміння та перспектив його розвитку (наприклад, не всі держави визнали права четвертого покоління в

національному законодавстві, зокрема в Україні заборонені одношлюбні шлюби, евтаназія, клонування тощо).

Слід зауважити, що частина прав людини (особливо прав людини четвертого покоління) має подекуди декларативний характер, оскільки не знайшли свого належного відображення в національному законодавстві держав-суб'єктів міжнародних відносин.

На думку Тиріна М.П. «запропонований єдиний підхід до категорії поколінь прав людини буде сприяти відпрацюванню та побудови єдиної узгодженої системи прав, що в свою чергу допоможе у закріпленні на законодавчому рівні механізмів реалізації, гарантованості останніх» [24, с.731].

Отже, покоління прав людини – це досить динамічна структура яка швидко реагує на зміни у соціальних, політичних, економічних, науково-технічних аспектів життя окремих держав та міжнародного співтовариства. Між поколіннями прав людини існує взаємозв'язок, адже окремі групи прав людини обумовлюють одна одну та сприяють подальшому їх розвитку.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПОКОЛІНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ

2.1. Міжнародна система регулювання поколінь прав людини

Поняття «міжнародна система регулювання поколінь прав людини» врегульовує на міжнародному та національному рівні, в сфері міжнародної політики та відносин. визначає місце прав людини в системі міжнародного права.

На думку М. Антонович «міжнародна система захисту прав людини — це система, утворена, з одного боку, всесвітніми (універсальними) та регіональними договорами (деклараціями, конвенціями, пактами тощо) в рамках міжнародного права з прав людини, міжнародного гуманітарного і міжнародного кримінального права та відповідними контрольними і правозахисними органами, а з іншого боку, — міжнародними політичними нормами щодо прав людини, які концентруються на правах людини в міжнародних відносинах та способах, якими держави та інші суб'єкти міжнародних відносин визначають і забезпечують права людини» [1].

В теорії та практиці міжнародного права існують різні моделі розуміння місця прав людини у міжнародних відносинах:

1) традиційна модель — права людини визначаються на державному рівні, для міжнародного права носять другорядне значення;

2) космополітична модель — глобальне політичне співтовариство, недержавні суб'єкти міжнародного права (індивіди, неурядові організації) вчиняють тиск на держави з метою врегулювання прав людини;

3) інтернаціональна модель – суб'єкти міжнародного права визначають систему правового регулювання прав людини [1].

Міжнародна система регулювання поколінь прав людини розуміється, як міжнародне співробітництво суб'єктів міжнародних відносин у сприянні розвитку прав та свобод людини яке спрямовано на:

- універсальність дотримання прав людини;
- міжнародній нормотворчості в даній сфері;
- створення дієвого механізму забезпечення та захисту прав людини.

Міжнародна система регулювання поколінь прав людини включає в себе діяльність таких міжнародних суб'єктів як:

- 1) міжурядові міжнародні організації;
- 2) міжнародні неурядові організації;
- 3) міжнародні судові організації;
- 4) інші суб'єкти міжнародних відносин (фізичні та юридичні особи, держави).

До міжнародної системи регулювання поколінь прав людини відносяться також норми-принципи закріпленні у відповідних міжнародно-правових актах та договорах.

Систему нормативно-правового регулювання прав людини складає низка міжнародно-правових актів, які закріплюють права людини на міжнародному та національному рівні.

До основних НПА відносяться:

- Статут ООН;
- Загальна декларація прав людини (1948 р.) [3];
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.) [7];
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.) [17];

- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) [10];
- Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965 р.) [15];
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1984 р.) [12];
- Конвенція ООН про права дитини (1989 р.) [8];
- Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей (1990 р.) [14];
- Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006 р.) [11];
- Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями (1955 р.) [18];
- Резолюція 43/173 Генеральної Асамблеї ООН «Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню у будь-якій формі» (1988 р.) [22];
- Резолюція 46/119 Генеральної Асамблеї ООН «Захист осіб з психічними захворюваннями та покращення психіатричної допомоги» (1992 р.) [23] та інші.

Загальна декларація прав людини (1948 р.)

Загальна декларація прав людини не відноситься до міжнародних договорів, проте сприяє формуванню міжнародного та національного законодавства і розвитку міжнародного звичаєвого права в сфері гарантування та захисту прав людини. Основі положення Загальної декларації прав людини закріплюють наступні основні права та заборони:

- право на життя (ст.3);
- право на свободу переконань (ст.19);
- право на достатній рівень життя (ст.25);
- заборона дискримінації (ст.7);

- заборона застосування тортур, приниження гідності при застосуванні покарання (ст.5);
- заборона втручання в особисте життя (ст.12) [3].

Міжнародна система регулювання поколінь прав людини є динамічною системою з постійним розвитком, створенням нових інституцій.

2.2. Регіональні системи захисту прав людини

Регіональні системи захисту прав людини сформовано у Європі, Африці, Південній Азії (АСЕАН), Америці та країнах арабського світу.

Європейська регіональна система захисту прав людини ґрунтується на діяльності Європейського Союзу, Ради Європи, Організації з безпеки і співробітництва, як основних контролюючих органів ЄС та Європейського суду з прав людини, що діють на основі Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.) [9].

Хартія основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000 р. (далі – Хартія) містить положення щодо правового врегулювання політичних, соціальних, економічних і громадянських прав та визначає пріоритети захисту прав людини. Хартія закріплює правовий статус фізичної особи ґрунтуючись на принципах недискримінації та єдності прав і свобод. Зокрема, преамбула Хартії містить положення про наступне: «Сознавая свое духовное и моральное достоинство, Европейский Союз основывается на неделимых и всеобщих ценностях - достоинстве человека, свободе, равенстве солидарности; он опирается на принципы демократии и правового государства. Он ставит человека во главу угла своей деятельности, учреждая гражданство Европейского

Союза и создавая пространство свободы, безопасности и правосудия» [25].

Слід зазначити, що права та свободи в структурі Хартії викладено за новою схемою (не дотримуючись підходів до поділу прав людини у відповідності до поколінь прав людини та поділу на «першочергові» і «другорядні» права людини), а саме за цінністю які дані права захищають:

- гідність (право на життя, заборона рабства, тортури, смертний вирок);
- рівність (права літніх людей та дітей);
- свобода (право на шлюб, приватне життя, освіту, власність, самовираження, притулок, свободу думки);
- справедливість (презумпція невинуватості, право на справедливий судовий розгляд, право на правовий захист);
- права громадян (право свободу пересування та право на участі у безпосередній демократії);
- солідарність (соціальні права працюючих) [25; 26].

Такий підхід в свою чергу закріплює принцип неподільності прав та свобод людини.

Подальший розвиток європейської регіональної системи передбачає приведення у відповідність до Хартії основних прав Європейського Союзу законодавства ЄС, а законодавства країн ЄС для загального законодавства ЄС. Схематично нами відображено даний процес у схемі Рис.1

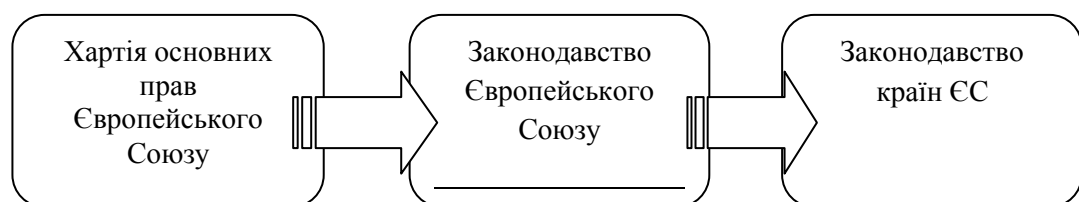


Рис. 1. Взаємовплив джерел європейського нормативно-правового регулювання в сфері захисту прав людини

В регіональній європейській системі захисту прав людини окреме місце посідає Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Захист прав людини не виступає безпосередньою метою діяльності ОБСЄ, проте комплексний підхід до вирішення питань безпеки дозволяє додатково врегульовувати питання захисту прав людини в т.ч. і через діяльність Бюро демократичних інституцій і прав людини (далі – Бюро) [20]. Бюро спостерігає за виборами, дотриманням прав людини та верховенства права, проявами толерантності та недопущення дискримінації, протидіє ісламофобії та антисемітизмові.

Американська регіональна система захисту прав людини
(Південна та Північна Америка)

Основним регіональним нормативно-правовим актом про права людини в Американській регіональній системі захисту прав людини виступають:

- 1) Американська декларація прав і обов'язків людини (1948 р.);
- 2) Американська конвенція з прав людини (1969 р.).

Окремі, міжнародні нормативно-правові акти регіонального рівня були прийняті в сфері врегулювання прав жінок, біженців, в сфері протидії тортурам, смертній карі, забезпечення безпечного навколишнього середовища тощо.

Африканська регіональна система захисту прав людини

Африканська регіональна система захисту прав людини ґрунтується на Африканській Хартії прав людини і народів (1985 р.) (далі – Африканська хартія).

Слід зауважити, що Африканська хартія має специфічні ознаки, які не притаманні іншим аналогічним нормативно-правовим актам інших регіонів світу. Зокрема:

- Африканська хартія комплексно врегульовує економічні, культурні, соціальні, політичні та громадянські права;

- документ включає в себе норми, що врегульовують не тільки права людини, але й її обов'язки по відношенню до міжнародного товариства, держави, суспільства та сім'ї.

Арабська регіональна система захисту прав людини

Серед системи органів Арабської регіональної системи захисту прав людини слід виділити Лігу арабських держав (далі – ЛАД), в структурі якої було створено Постійну арабську комісію з прав людини. Дана комісія прийняла Арабську Хартію прав людини (1994 р.) (далі – Арабська хартія), яка в першій редакції була ратифікована тільки однією країною, після перегляду хартії у 2004 р. було ратифіковано сімома державами (необхідний мінімум для її чинності).

Специфічною ознакою Арабської хартії є те, що даний нормативно-правовий акт враховує особливості «спільної арабської цивілізації» та реалізовується через діяльність Арабської підкомісії з прав людини та Арабського комітету з прав людини.

Слід зауважити, що зміст Арабської хартії неодноразова піддавався критиці з наступних аспектів:

- відсутність у тексті Арабської хартії сурової заборони жорстких покарань;
- гарантії соціальних та економічних прав виключно для громадян держав-учасників Арабської хартії;
- співвідношення окремих прав людини з основами ісламського шаріату;
- введення смертної кари для неповнолітніх дітей, якщо такий вид покарання допускається національним законодавством держав-учасниць;
- обмеження права на віросповідання, свободу думки тощо [26].

Як зауважують О.М. Країнський та В.М. Лисик «узагальнюючи, можна виділити щонайменше чотири типові підходи дослідників щодо

проблеми співвідношення ісламу й універсальних стандартів захисту прав людини:

- 1) заперечення можливості узгодження ісламських релігійних приписів із правами людини;
- 2) відкидання сумісності цих прав з ісламом;
- 3) визнання лише тих прав людини, які не суперечать канонам релігії;
- 4) допущенням вірогідності конструктивного поєднання мусульманського права з міжнародними напрацюваннями щодо захисту прав людини» [13, с. 31].

Відповідно до Арабської хартії контролюючим органом став Комітет експертів із прав людини, який *de jure* не має жодних повноважень в сфері взаємовідносин з окремими особами та інституціями суспільства, що зумовлює символічний вплив на захист прав людини з боку даної органу. В перспективі планується створення Арабського суду з прав людини.

До Арабської регіональної системи захисту прав людини відноситься і Організація ісламського співробітництва (далі – ОІС), яка прийняла Даккську декларацію прав людини в ісламі (1974 р.). дана декларація містила норми релігійного характеру та частково врегульовувала питання захисту прав людини.

В 1990 р. було прийнято нову декларацію – Каїрську декларацію прав людини в ісламі. Для моніторингу виконання її положень лише у 2011 р. було створено Незалежну постійну комісію з прав людини. Слід зауважити, що комісія здійснює нагляд не лише за дотриманням Каїрської декларації прав людини в ісламі, але й дотриманням прав людини у мусульманських меншинах та спільнотах у іноземних (в т.ч. і немусульманських) країнах.

Регіональна система захисту прав людини в країнах Південній Азії – країнах Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АСЕАН)

Враховуючи історичні умови розвитку регіону (колоніальне минуле, східна філософія, принцип невтручання у внутрішні справи та відособленість країн, субординація) процес розвитку регіональної системи захисту прав людини має певні складнощі [13, с. 33].

Дана регіональна система захисту прав людини спрямована на виконання тих зобов'язань, які вона передала Міжурядовій комісії з прав людини (створена у 2009 р.), на основі поваги до принципів прав людини визнаних у міжнародному праві, а саме:

- універсальність;
- неподільність;
- взаємопов'язаність;
- взаємозалежність;
- об'єктивність;
- неупередженість;
- уникнення подвійних стандартів;
- недопущення політизації в даній сфері;
- невідбіркованість тощо [26].

У 2012 р. було прийнято Декларацію АСЕАН про права людини. Слід зауважити, що НПА не має формальної юридичної сили та критично оцінюється з боку відповідних органів ООН та регіональних правозахисних організацій.

Серед позитивних досягнень регіональних систем захисту прав людини у порівнянні з загальною міжнародною системою слід виділити наступні:

- різноманітні підходи до формулювання визначення тих чи інших прав;
- закріплення «позитивної дискримінації» на користь жінок по відношенню до чоловіків у їх відносинах;

- визнання людей рівними;
- заборона геноциду та колоніалізму;
- закріплення прав людей у військових конфліктах;
- подолання соціальної стигматизації;
- заборона дискримінації інфікованих осіб;
- право на мир тощо.

ВИСНОВКИ

В ході комплексного аналізу місця покоління прав людини у міжнародному праві ми дійшли наступних висновків.

Визначення сучасного стану дослідження проблем міжнародно-правового регулювання поколінь прав людини потребує детального аналізу та вивчення наукових досягнень в даній сфері. Результати дослідження міжнародно-правового регулювання прав людини, які висвітлено у тезах, наукових та публіцистичних статтях, монографіях, кандидатських та докторських дисертаціях дає змогу визначити що покоління прав людини вивчається у таких сферах науки, як: право (в т.ч. і міжнародне право); соціологія; політологія; державне управління; психологія; історія; філософія та інші.

Використовуючи підходи до групування напрямів дослідження прав людини у міжнародному праві ми можемо визначити питання, які найчастіше досліджуються у даній сфері: історичні умови формування поколінь прав людини у міжнародному праві; загальнотеоретичні основи формування поколінь прав людини у міжнародному праві; види та групи формування поколінь прав людини у міжнародному праві; нормативно-правове регулювання прав людини на міжнародному та національному рівнях; суб'єкти-носії прав поколінь прав людини; механізм реалізації прав людини на міжнародному (в т.ч. і регіональні міжнародні системи) та національному рівні; проблемні питання поколінь прав людини.

Дослідження наукових праць у сфері міжнародно-правового регулювання поколінь прав людини свідчить про те, що дослідження поколінь прав людини у міжнародному праві має різноманітну тематику, оскільки сама тема формування та розвитку прав людини дуже складна, багатоаспектна та суспільно значуща, відкрита до інтеграції нових

суспільно-правових, економічних надбань міжнародного суспільства в цілому та демократичних, правових систем зокрема.

Історичний розвиток правових джерел починаючи від стародавніх часів до новітнього часу закріплюють права людини з подальшим їх розширенням, ускладненням та розвитком.

Права людини виражають формальну міру свободи і відповідальність фізичної особи, яка не залежить від дискримінаційних ознак (раси, статті, кольору шкіри, релігійних, політичних та інших переконань). Права людини характеризуються наступним: універсальність – приналежність абсолютно всім людям; безвідмовний характер – не можливо відмовитися та передати, примусово позбавити; рівність прав усіх людей (перед законом та одини одним, заборона дискримінації, рівність соціальних груп).

Всі права людини, які визнанні у міжнародному праві забезпечують такі сфери життя людини, як: особиста; соціальна; культурна; економічна; політична, біомедична.

Права людини мають певні покоління – етапи їх формування та правового регулювання на міжнародному та національному рівні.

Покоління прав людини – це досить динамічна структура яка швидко реагує на зміни у соціальних, політичних, економічних, науково-технічних аспектів життя окремих держав та міжнародного співтовариства. Між поколіннями прав людини існує взаємозв'язок, адже окремі групи прав людини обумовлюють одна одну та сприяють подальшому їх розвитку.

I-ше покоління прав людини (XVII-XVIII ст., період буржуазних революцій Нового та Старого Світу) – особисті та політичні права людини.

До II покоління прав людини (XIX ст., період після соціальних революцій) відносяться права в соціальній, культурній та економічній сфері життя людини.

Передумовою формування III покоління прав людини (кінець XIX-XX ст., антиколоніальна боротьба народів Африки, Азії, Латинської Америки) стали процеси пов'язані з II Світовою війною та післявоєнних процесів. До III покоління прав людини відносяться права т.з. солідарні (колективні) права людства.

До IV покоління прав людини (XXI ст.) відносяться наступні права: право клонування; право на трансплантацію органів; зміну статі; одностатеві шлюби; свідому бездітність (childfree); право на доступ до Internet; приватне життя без втручання держави; право на аборт; право на самогубства та евтаназію (право на смерть) та інші.

В теорії та практиці міжнародного права існують різні моделі розуміння місця прав людини у міжнародних відносинах:

4) традиційна модель – права людини визначаються на державному рівні, для міжнародного права носять другорядне значення;

5) космополітична модель – глобальне політичне співтовариство, недержавні суб'єкти міжнародного права (індивіди, неурядові організації) вчиняють тиск на держави з метою врегулювання прав людини;

6) інтернаціональна модель – суб'єкти міжнародного права визначають систему правового регулювання прав людини.

Міжнародна система регулювання поколінь прав людини розуміється, як міжнародне співробітництво суб'єктів міжнародних відносин у сприянні розвитку прав і свобод людини яке спрямоване на: універсальність дотримання прав людини; міжнародну нормотворчість в даній сфері; створення дієвого механізму забезпечення та захисту прав людини.

Міжнародна система регулювання поколінь прав людини включає в себе діяльність таких міжнародних суб'єктів як: міжурядові міжнародні організації; міжнародні неурядові організації; міжнародні

судові організації; інші суб'єкти міжнародних відносин (фізичних та юридичних осіб, держав).

До міжнародної системи регулювання поколів прав людини відносяться також норми-принципи закріплені у відповідних міжнародно-правових актах та договорах.

Регіональні системи захисту прав людини сформовано у Європі, Африці, Південній Азії (АСЕАН), Америці та країнах арабського світу.

Європейська регіональна система захисту прав людини ґрунтується на діяльності Європейського Союзу, Ради Європи, Організація з безпеки і співробітництва, як основних контролюючих органів ЄС та Європейського суду з прав людини, що діють на основі Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.). Кожна регіональна система характеризується рядом переваг та недоліків, має певні перспективи розвитку в сфері забезпечення дотримання поколів прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович М. Міжнародна система захисту прав людини: кризь призму України. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2752/Antonovych_M_izhнародna_systema_zakhystu2.pdf (дата звернення – 17.02.20 р.)
2. Данільцева В.Г. Покоління прав людини. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4103/1/-%20%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A2%D0%95%D0%97%20%20%D0%BE%D1%81%D1%82._p046-047.pdf (дата звернення – 19.02.20 р.)
3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення – 11.11.20 р.)
4. Іванків І. Права людства: стан та перспективи їх забезпечення: дисертація подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/15752> (дата звернення – 22.10.20 р.)
5. Кириченко Ю.В. Конституційно-правове регулювання прав людини в Україні в контексті гармонізації з законодавством європейських держав: дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право; Міністерство освіти і науки України, Запорізький національний технічний університет. Запоріжжя, 2018. 512 с.
6. Кожан В. В. Особисті права людини: загальнотеоретична характеристика: дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія

політичних і правових учень; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2016. 229 с.

7. КОМПАС: Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді. *Council of Europe portal*: офіційна веб-сторінка. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/what-are-human-rights-> (дата звернення – 12.11.20 р.)

8. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення – 02.12.20 р.)

9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення – 14.01.20 р.)

10. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 08.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення – 02.12.20 р.)

11. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення – 02.12.20 р.)

12. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text (дата звернення – 02.12.20 р.)

13. Країнський О.М., Лисик В.М. Міждержавне співробітництво з питань захисту прав людини на Близькому Сході та в Південно-Східній Азії. Альманах Міжнародного права. Випуск 8. С. 29-38.

14. Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей від 18.12.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_203#Text (дата звернення – 02.12.20 р.)

15. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21.12.1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text (дата звернення – 02.12.20 р.)

16. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення – 02.12.20 р.)

17. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення – 02.12.20 р.)

18. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями від 30.08.1955 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text (дата звернення – 02.12.20 р.)

19. Новицки М. Права человека. Что входит, а что не входит в это понятие? <https://edu.helsinki.org.ua/files/docs/1277591487.pdf> (дата звернення – 09.02.20 р.)

20. Павлик Н. П. Права людини / Human Rights / *Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект*: [колективна монографія] / кол. авт., за заг. ред. проф. Н.А. Сейко; відп. ред. Н.П. Павлик. Житомир: Волинь, 2014. 220 с. С.26-30.

21. Разметаєва Ю.С. Доктрина та практика захисту прав людини: навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2018. 364 с.

22. Резолюція 43/173 Генеральної Асамблеї ООН «Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню у будь-якій формі» від 09.12. 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_206#Text (дата звернення – 02.12.20 р.)

23. Резолюція 46/119 Генеральної Асамблеї ООН «Захист осіб з психічними захворюваннями та покращення психіатричної допомоги» від 18.02. 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_905#Text (дата звернення – 02.12.20 р.)

24. Тиріна М.П. Покоління прав людини: проблеми сучасної класифікації. *Держава і право*. Випуск 52. С. 728-732.

25. Хартія основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text (дата звернення – 15.01.20 р.)

26. Хартія основних прав Європейського Союзу. Право Європейського Союзу: підручник URL: https://pidru4niki.com/1584072048487/pravo/pravo_yevropeyskogo_soyuzu (дата звернення – 15.02.20 р.)